

doğalgaz piyasası kanunu üzerine

Siyasal iktidarın IMF, Dünya Bankası ve uluslararası örgütlere öncelikle yasalaşacağını bildirdiği 15 yasadaki biri olan "Doğalgaz Piyasası Kanunu" 02.05.2001 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Doğalgaz, elektrik ve haberleşme gibi şebeke/ağ halinde iletilen ve dağıtılan hizmetler doğal tekelidir. Doğal tekel niteliğindeki alanları rekabetçi yapıya dönüştürme iddiası gerçek dışı olup halka farklı seçenekler sunması olanaklı değildir. Amaçlanan tekel niteliğini değiştirmeden değer yaratan bu alanı kamudan alıp özel şirketlere vermektir.

Doğalgaz Piyasası Kanunu hazırlıkları uzunca bir süredir kapalı kapılar ardında sürdürülmüştür. Hazırlık sürecinde, başta Meslek Odaları olmak üzere konuyla ilgili kesimlerin birikim ve görüşlerinden yararlanılmamıştır. Şeffaf biçimde hazırlanmayan, yeterince tartışılmayan ve kamuoyunun bilgisinden adeta saklanan bu kanun, TBMM'den de yeterince irdelenmeden çok hızlı bir şekilde geçmiştir.

Kanun, Doğalgaz Sektöründeki Kamu Tekelini Ortadan Kaldırmaktadır

Kanun, doğalgaz piyasasını baştan sona, özelleştirme anlayışı ile yeniden düzenlemektedir.

Kanunla getirilen düzenlemelerle, doğalgaz sektöründe ithalat, iletim, dağıtım, satış faaliyetlerindeki kamu tekeli tamamen ortadan kaldırılmaktadır.

Kanunun hazırlık çalışmaları sırasındaki tasarı gerekçesinde belirtildiği üzere "Bu tasarinin kanunlaşmasıyla birlikte doğalgaz sektöründeki altyapı yatırımlarının yerli ve yabancı özel yatırımcılar tarafından hızla tamamlanması imkanı yaratılmış olacaktır."

Kanuna göre doğalgaz sektöründe üretim, ithalat, iletim, dağıtım, toptan satış, depolama faaliyetlerinin tamamının, anonim veya limited şirket şeklinde kurulmuş özel sektör kuruluşlarınca yerine getirilmesi öngörülmektedir.

Kanun ile elektrik üretiminde olduğu gibi bir kamu hizmeti olan doğalgaz üretimi, temini, ithalatı, dağıtımını konularının, piyasa koşullarında özel hukuk hükümlerine göre sürdürülmesi ve elektrik sektörünün de bağlı olduğu "Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu" isimli bağımsız bir kurul tarafından bu piyasanın düzenlenmesine ilişkin yeni ve karmaşık bir sistem oluşturulmaktadır.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu eliyle doğalgaz ve elektrik piyasalarının düzenlenmesi öngörülmektedir.

Uzunca bir hazırlık sonrasında 3 Mart 2001 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4626 sayılı Elektrik Piyasası Yasasıyla kurulan Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kurulu, bu kanunla birlikte henüz yürürlük tarihi 2 ayını bile doldurmadan değişikliğe uğramış ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kuruluna dönüştürülmüştür. Bu durum kanunun yeterince irdelenmediğinin, hazırlık sürecindeki ciddiyetsizliğin ve oluşacak karmaşa ve sorunların bir göstergesidir.

Kanunda Doğalgazda Hizmetin Yerine Getirilmesi G c leşmektedir

Kanun, doğalgazla ilgili üretim, iletim dağıtım, toptan satış, depolama, ithalat hizmetlerinin, her birinin ayrı özel şirketler eliyle yapılmasını öngörmektedir.

Bütün bu hizmetleri yerine getirecek olan, başka bir deyişle doğalgazın iletim, dağıtım, toptan satış, ithalat, ihracat ve depolanması dahil olmak üzere, alım-satımı veya hizmet ve ticari faaliyetleri ile bu faaliyetlere ilişkin işlemlerden oluşan faaliyeti, piyasa faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.

şirketlere, bu piyasa faaliyetlerinde bulunabilmeleri için Doğalgaz Kurumu her bir piyasa faaliyeti için izin belgesi olarak lisans verilecektir.

Bu durumda, ithalatçı şirket doğalgazı ithal edecek, iletim şirketi yurtiçine dağıtacak, toptan satış şirketi ithalatçıdan ve/veya iletim şirketinden satın aldığı gazı dağıtım şirketine satacaktır. Dağıtım şirketi ise gazı tüketicilere satacaktır. Gaz, t ketickiye ulaşana kadar dört-beş el değiştireceği için, her bir şirket de kendi karını koyacak ve doğalgazın kullanıcıya satış fiyatı artacaktır.

Kanunun 11.Maddesinde "Dağıtım şirketinin birim gaz alım fiyatı, birim hizmet bedeli, amortisman bedelleri ve diğer faktörlerden meydana gelecek olan perakende satış fiyatları ve tarife esasları Kurum'ca belirlenir. Perakende satış tarifeleri enflasyon ve diğer hususlar gözönüne alınarak, dağıtım şirketinin Kurum'a başvurması halinde yeniden tespit edilir. Kurum, bu fiyatların tespitinde hizmet maliyeti yatırıma imkan sağlayacak makul düzeyde karlılık ve piyasada cari olan doğalgaz alış fiyatlarını ve benzer durumları dikkate alır" denmektedir.

Bu kurgu, fiyatların piyasada şirketler için yeterince karlı bir şekilde oluşturulacağını göstermektedir.

Kanunda Doğalgaz Sektöründe Kamusal Planlama Terk Edilmektedir

Tüm hizmetler farklı şirketler tarafından yerine getirileceği ve her bir şirketin tek gayesi kendi karını azamileştirme olacağı için, doğalgaz sektörünün tümünü, ithalat-teminden iletme, iletimden dağıtıma ve satışa kadar ulusal düzeyde planlama imkanı ortadan kalkacaktır.

Kanunda, doğalgaz yatırımlarının imar planlarına işlenmesinde kentsel düzenlemeden sorumlu belediyeler devre dışı bırakılarak, kentsel planlamaya şirketlerin tek yanlı müdahalesi kurumsallaştırılmaktadır.

Kanuna Göre Halkın Seçme Olanığı Bulunmamaktadır

Kentlerde doğalgaz dağıtım yapıları gereği birden fazla alternatif imkanı bırakılmamaktadır. Dolayısıyla, rekabetle birlikte seçeneklerin artacağı söylenen bu düzenlemelerle bir seçenek oluşmamakta, halka hiçbir şans bırakılmamaktadır.

Kanun, doğalgaz piyasa faaliyetlerinde bulunacak kuruluşların, kurulacak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'ndan lisans almalarını öngörmektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, bir işletmeci ve yatırımcı kuruluş değildir. Kurumun faaliyeti, doğalgaz sektöründe serbest piyasa işleyişinin gerçekleşmesini sağlamak üzerinde yoğunlaşmaktadır. Nitekim, kanunun 20. maddesinde Kurumun görevi "doğal gazın ithali, iletimi, dağıtım, depolanması, ticareti ve ihracatı ile bu faaliyetlerine ilişkin tüm gerçek ve tüzel kişilerin hak ve yükümlülüklerini tanımlayan lisans ve sertifikaların verilmesinden, piyasa ve sistem işleyişinin incelenmesinden, dağıtım ve müşteri hizmetleri yönetmeliklerinin oluşturulmasından, tadilinden ve uygulattırılmasından, denetlenmesinden, maliyeti yansıtan fiyatların incelenmesinden ve piyasada Doğal Gaz Piyasası Kanununa uygun şekilde davranılmasını sağlamaktan yetkili ve sorumludur" şeklinde tanımlanmaktadır.

Kanunun 5. Maddesi, doğalgaz sektöründe, mühendislik ve müteahhitlik faaliyetlerini üstlenecek kuruluşların Enerji Piyasası Kurumu'ndan sertifika almasını öngörmekte ve doğalgazla ilgili herhangi bir yapı ve hizmet faaliyetinin sertifika sahibi olmayan kişiler tarafından yapılmasını yasaklamaktadır. "Yapı ve hizmet faaliyeti yapmak isteyenler, Kurum tarafından hazırlanacak Yönetmeliğe göre Kuruma başvurur. Söz konusu Yönetmeliğin öngördüğü yeterlilik şartını taşıyanlara sertifika verilir" denilmektedir.

Kanun Yerel Yönetimleri Devre Dışı Bırakmaktadır

Kanunla, doğalgaz ithalatı, dağıtım, satışı tümüyle özel kuruluşların etkinlik alanına bırakılmaktadır. Kanun, Bursa ve Eskişehir'deki mevcut BOTAŞ İşletme Müdürlüklerinin, 6 ay içerisinde özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devrini öngörmektedir. Ankara, İstanbul ve İzmit'te doğalgaz

dağıtım ve satış faaliyetini sürdüren belediye kuruluşlarının da (EGO, İGDAŞ, İZGAZ) mevcut dış kredi borçlarını ödedikten sonra en geç 3 yıl içerisinde özelleştirilmeleri öngörülmektedir. Kentsel doğalgaz şebekelerinin tesisi bir kentsel alt yapı çalışması olmasına karşın, kentsel gaz dağıtım şebekelerini tesis edecek ve işletecek şirketlerde, belediyelerin en fazla %10 oranında ortak olmasına imkan tanınmaktadır ve bir anlamda belediyeler devre dışı bırakılmaktadır.

Ayrıca, kentlerin birden fazla dağıtım bölgesine ayrılması ve her bölgenin ayrı ayrı ihalesi öngörülmektedir.

Kanunun 4.Maddesinde, "Doğalgazın şehiriçi dağıtım hizmetlerinin ihale yoluyla şirketlere yaptırılması, ihaleyi kazanan şirketlere dağıtım lisansı verilmesi, dağıtım lisansı olan kuruluşun mülkiyetindeki dağıtım şebekesini lisans süresi sona ermeden başka bir tüzel kişiye satabileceği" hükümleri yer almaktadır. Bu madde, örneği elektrik özelleştirilmelerinde görülen, bölgesel elektrik şirketlerinin işletme hakkı ihalesini kazanan grupların bir süre sonra hiçbir harcama yapmadan yüksek bir artı değerle bu haklarını başka şirketlere devrini hatırlatmaktadır. Bu maddeyle olanak sağlanan bir şirketin devraldığı mülkiyeti bir nevi "spekülasyon" yaparak ve üzerine bedel ödeyerek satmasının bedelleri kuşkusuz halka yansıyacaktır.

Kentsel dağıtım şirketlerinin amacı , yalnızca gaz satışı yapmak olarak öngörülmektedir. Kanunda, "Tüketicilerin konutlarında iç tesisatın bakımsızlığı nedeniyle doğabilecek zarar ve ziyandan ilgili şirketler sorumlu değildir" denmektedir. Dağıtım şirketleri böylece gaz sattıkları kullanıcıların iç tesisatlarını kontrol etme yükümlülüğünden sıyrılmakta, tüketicilerin güvenliği tehlikeye atılmaktadır.

Kanunda Siyasal Etkilere Açık Bir Özelleştirme Süreci Başlatılmaktadır

Kanunun Geçici 1.Maddesinde 12 aylık bir hazırlık dönemi tanımlanmakta, bu hazırlık döneminin 6 ay uzatılabileceği belirtilmektedir.

Hazırlık döneminde şehirlerde doğalgaz dağıtım yetkisi alacak şirketlerin ihale yoluyla seçimi için E.T.K.B. adına BOTAŞ görevlendirilmektedir.

Öte yandan, BOTAŞ'ın gaz ithalatını, 2009 yılına kadar toplam yıllık ithalat miktarın, yıllık ulusal tüketimin %20'sine düşürüne kadar, tüm haklarıyla özel sektöre devredeceği Kanunda öngörülmektedir. Yine kanuna göre, her takvim yılında devredilecek miktarın, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte alım taahhüdünde bulunulan doğalgaz miktarının %10'undan az olamayacağı belirtilmektedir. Bu

maddeler, BOTAŞ'ın gaz alım sözleşmelerini ve ithalatını özel kuruluşlara devredeceğini göstermektedir.

Kanunun Geçici 2.Maddesinde "BOTAŞ'ın mevcut sözleşmelerinin var olduğu ülkeler ile bu sözleşme süreleri sona erinceye kadar bu ülkeler ile hiçbir ithalatçı şirket tarafından "Yeni Gaz Alım Sözleşmeleri Yapılamaz" denmektedir.

Bu kurgu, tüm serbestleştirici olduğu iddialarına karşın, kentsel gaz dağıtım şirketleri ihalelerinin ve BOTAŞ'ın gaz alım sözleşmelerinin devrinin Bakanlığın kararlarına bağlı olacağını, başka bir deyişle çokça politik mülahazalarla yapılacağını göstermektedir.

Kanuna Göre Düzenleme Kurulu Bağımsız Değil, Siyasi Etkilere Açık Bir Kurul Olmaktadır

Kurul üyelerinin tamamı, Bakanlar Kurulu'nca çeşitli Bakanlıkların göstereceği adaylar arasından atanacaktır. Atananların, kendilerini atayan siyasi iktidardan ne denli bağımsız davranacakları tartışmalı bir konudur.

Sözde sivil yapılar oluşturmak adına, kamu denetiminin dışında kapalı yapılar oluşturulmaktadır.

Sonuç:

1. Kanun, doğalgaz sektöründeki kamu tekeli ortadan kaldırmaktadır.
2. Kanunda doğalgazda hizmetin yerine getirilmesi güçleşmektedir.
3. Kanunda doğalgaz sektöründe kamusal planlama bir kenara terk edilmektedir.
4. Kanuna göre halkın seçme olanağı bulunmamaktadır.
5. Kanun yerel yönetimleri devre dışı bırakmaktadır.
6. Kanunda siyasi etkilere açık bir özelleştirme süreci başlatılmaktadır.
7. Kanuna göre düzenleme kurulu bağımsız değil, siyasi etkilere açık bir kurul olmaktadır.

IMF ve Dünya Bankası'na verilen sözler doğrultusunda yeterince incelenmeden ve tartışılmadan ivedilikle gündeme alınan bu kanun yukarıda özetle belirttiğimiz sorunları da beraberinde getirdiğinden derhal iptal edilmeli,

yerine toplumun tüm kesimlerine açık, şeffaf, konuyla ilgili kesimlerin birikim ve görüşleri alınarak, ülke ve halkın yararına olacak bir kanun yürürlüğe konulmalıdır. Odamız bu konuda her türlü birikimini sunmaya hazırdır.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu

03/05/2001